«Мáшáрáн пéр кéсле каламалла...»

Хĕвел çаврăнăш – телей палли

«Пысăк пӳрт лартăпăр, 5 ача çуратăпăр...» Хĕрпе каччă пек çӳренĕ чухнех çапла ĕмĕтленнĕ Алевтинăпа Юрий Фоминсем. Унтанпа шыв-шур сахал мар юхнă. Алевтина Валерьяновнăпа Юрий Алексеевич çемье çавăрнăранпа кăçал 18 çул çитет. Яш чухнехи çутă ĕмĕтне пурнăçланă вĕсем: виçĕ хутлă çурт çĕкленĕ. Анчах турри мăшăра пиллĕк мар, пĕр пепке те паман... Тухтăрсем патне çӳрени те, тĕп хулари пĕр центрта тĕрĕслении те усă кӳмен. Виçĕ теçетке çула хыçа хăварсан врачсем Алевтинăна: «Халь тин мĕнех тăвайăпăр ĕнтĕ, пуйăс кайнă», – тенĕ пулин те пуç усман тӳсĕмлĕ хĕрарăм. Пепкесĕр çемье тулли телейлĕ пулайманнине ăнланнă Фоминсем. «Юра чылай шухăшланă хыççăн: «Мĕн вара? Ачасене усрава илетпĕр те – пурăнатпăр», – терĕ. Ку вăхăталла пире кӳршĕ-аршă, ял-йыш: «Мĕн тума çакăн пек пысăк пӳрт лартатăр, ачăр-пăчăр та çук», – тесе йăлăхтарсах çитернĕччĕ ĕнтĕ. Упăшка сăмахĕ çунатлантарчĕ. 2004 çулта вара Калининăри больницăран тăваттăри сап-сарă çӳçлĕ хĕр пĕрчине хамăр хӳтте илтĕмĕр. Унтанпа çĕнĕ пурнăç пуçланчĕ. Пытармастăп: маларах çын ачине юратма пултарăп-ши тесе питĕ пăшăрханнăччĕ. Килĕшӳпе çураçу патне çитиччен чылай йывăрлăха сирме тиврĕ. Кристина малтан ютшăнатчĕ, усал сăмахсемпе перкелешетчĕ. Мунчана илсе каяттăмăр та – шывран хăратчĕ, çӳçне тăрмалатчĕ. Ăнланмалла, усăмлă пуплейместчĕ. Унăн ашшĕ, ӳкерме ăста пулнăскер, çĕре вăхăтсăр кĕнĕ. Амăшне правасăр хăварнă. Хĕр пĕрчипе юнашар ларса питĕ нумай калаçнă эпĕ. Пĕр уйăхра алфавита йăлт вĕрентĕмĕр. Кашни сас паллипе пуçланакан сăвва ас туса юлма тăрăшаттăмăр. Çапла чиперех, хитре пуплеме пуçларĕ вăл. Маларах мана «тетя мама» текенскер 4 уйăхран анне тесе чĕнме тытăнчĕ», – каласа парать кил хуçи хĕрарăмĕ.

Мăшăрĕпе Кристина майĕпен туслашса пынине, иккĕмĕш хута хăпарса чылайччен «пăш-пăш» тунине кăмăллăн сăнакан Юрий Алексеевич тӳсеймест, килте арçын ача чупса çӳренине те курасси килни пирки пĕлтерет. Калаçнă – килĕшнĕ! Кĕçех Фоминсем Улатăрти ача çуртĕнчен иккĕри Даниила илсе килеççĕ. «Тĕп сакайĕнчи çĕр улми калчи пек туйăнатчĕ вăл: шуранка, çемçешке, имшеркке. Хăйĕн кĕлеткине те тытаймастчĕ. Ăна амăшĕ пăрахса хăварнă, хăй «вăрăм» укçа ĕçлесе илме инçетри хулана тухса кайнă. Çынсем пĕчĕкскерне форточкăран çимелли ывăтса панă... Халĕ çав хĕрарăм тепре каччă тухнă, 2 ача çуратнă. Ку тĕпренчĕкĕ ăна кирлĕ мар. «Вăл вилнĕ тĕк лайăхрах пулатчĕ», – тесе сылăхла кĕме те хăраман хайхи.

Дианăна вара амăшĕ Турханти тантăшĕ патне хăварнă. Вăл Кристинăн тăванех пулать. Опека органĕсем сĕнчĕç те – илесех терĕмĕр. Икĕ ача пур çине виççĕмĕшĕ валли те выран тупăнатех терĕмĕр», – чунне уçать Алевтина Валерьяновна.

Кристина халĕ вун иккĕре. Шкулта «5» паллăсемпе кăна вĕренет. Уйрăмах акăлчан чĕлхине кăмăллать. Юратнă тата ытти предметпа тарăнрах пĕлӳ илтĕр тесе Фоминсем ăна Вăрнарти шкулах çӳретеççĕ. Пĕчĕк чухне чарусăр, чăркăш пулнă тăк халĕ вăл лăпкăлăхĕпе, сăпайлăхĕпе палăрать. Пушă вăхăтра вĕтĕ шăрçапа тĕрлет. Даниил – саккăрта. Икĕ класс пĕтернĕ. Вăл «4» тата «5» паллăсемпе вĕренет. Диана çиччĕре. Шкула кайма хатĕрленмелли курса пĕтернĕ, логопед патне çӳресе сас паллисене усăмлă калама хăнăхнă. Халĕ вĕсем виççĕшĕ те Сĕнтĕрвăрри районĕнчи пĕр лагерьте канаççĕ. «Ачасем черетпе пирĕнпе сывăраççĕ. Даниилпа Диана икĕ чĕр куççине пайлаççĕ. Кĕлеткеме те çурмалла уйăраççĕ. «Аннене ун пек уйăрмаççĕ», – тетĕп вара йăл кулса», – пытармасть халĕ телейлĕ хĕрарăм. Туятăп, вĕсем пирки сехечĕ-сехечĕпе каласа пама хатĕр вăл. Алевтина Валерьяновнăпа Юрий Алексеевич вĕсене тăван ачисем пекех юратаççĕ.

Ĕçчен те пуçарулăскерсем шăпăрланĕсем валли мĕн пур условисене туса парас тесе ырми-канми тимлеççĕ. Çемье пуçĕ вахта мелĕпе Мускава ĕçлеме çӳрет. Кил хуçи хĕрарăмĕ выльăх-чĕрлĕх пăхать, ачисемпе ăшталанать. Вĕсемпе виçшер-тăватшар сехет урок туни пирки, тĕрлĕ ăсталăха вĕрентни пирки пĕлтерчĕ вăл. Фоминсем 2 ĕне, 2 пăру, хур-кăвакал, сурăх тытаççĕ. Вĕсен хăйсен ятне урапаллă тата «çăпаталлă» тракторсем, ГАЗ-53 автомашина пур. Тара илнĕ çĕр çинче çĕр улми, нумай çул ӳсекен курăк ӳстереççĕ. Картишĕнче тĕпренчĕкĕсене вылямалли ятарлă лаптăк туса панă. Кашнин хăйĕн пӳлĕмĕ, сĕтелĕ пур. Туалетпа ваннăй та, мунча-сауна та пӳртрех. Джесика йытă, хура, хĕрлĕ, ылтăн пулăран пуян аквариум, Глашăпа Кеша попугайсем – каллех йăлтах чун ытармăшĕсене йăпанма! Ку çеç-и? Кермен пек çурт чечекпе пуян. Çурт умĕнче вара шурă, хĕрлĕ, сарă, кĕрен, шупка кĕл чечексем хĕм сапаççĕ. Кил картинче иçĕм çырли ешерет. Пахчара хĕрелнĕ помидорсем хăйсене халĕ те асăрхаманнишĕн «пăшăрханса лараççĕ». Хĕвел çаврăнăшĕсем вара «йăл кулса пăхаççĕ». Хĕвел çаврăнăшĕ тенĕрен, Фоминсен килĕнче чылай вăл. Залри пӳлĕмри вазăра та, сывăрмалли пӳлĕмри стена çинчи тĕрлесе çакнă картинăра та выран тупнă вĕсем. «Çемьеллĕ çынсен палан ӳстермелле мар. Хĕвел çаврăнăшĕ вара – пулмаллах. Вăл – çемье телейĕн палли», – пĕтĕмлетрĕ çемье вучахĕн управçи.

Ырă курас килет-и? Ал шăллинчен ура шăлли ан ту

Фоминсем пысăк чĕреллĕ çынсем кăна мар, ăсталăхĕпе те, ылтăн алăллă пулнипе те палăраççĕ. Кил хуçи хĕрарăмĕ тĕрĕ тĕрлеме питĕ ăста. Выран, диван, сĕтел-пукан, стена çинче йăлт унăн ĕçĕсем. Пăхса тăранма çук илем. Пĕр кĕтесре вара пир тĕртмелли, çип арламалли авалхи станоксем выран тупнă.

«Виççĕмĕш хутра, мансардăра, хамăра йăпанма, килен-каяна, тăван-хурăнташа паллаштарма чăваш авалхăхĕн музейне уçасшăн. Унта икĕ йывăç кравать, авалхи ĕç хатĕрĕсем, савăт-сапа, чăваш кĕписемпе хушпутухья, хам тĕрленĕ япаласем пулĕç. Тата манăн хĕр арчипе çӳпçи, кĕнчеле, ĕлĕкхи сăмавар, тĕкĕр, çăпатасем, урайне сармалли тĕртнĕ япаласем пур. Асатте-асанне усă курнă сĕтел-пукана та çĕнĕ пурнăç «парнелесшĕн». Музее усна çĕре сире те чĕнĕп-ха. Хамăн кăмăла кăна мар, упăшканне те шута хурасшăн. Виççĕмĕш хутрах бильярд пӳлĕмĕ те, хĕллехи сад та пулĕ. Унта хăяр, помидор, пăрăç калчисем, ешĕл çимĕç çитĕнтересшĕн», – çутă ĕмĕчĕсемпе паллаштарчĕ Алевтина Валерьяновна.

Çакăн пек тĕлĕнмелле пултаруллă, мал ĕмĕтлĕ çынсем пурăнаççĕ чăваш ялĕнче.

«Пурнăç тĕрекĕ – арçынра, пурнăç илемĕ – хĕрарăмра. Пурнăçа хĕрарăм йĕркелесе тытса пырать. Телейлĕ пулас тесен арçыннăн кашни утăмне тĕрĕслемелле, йĕрлемелле мар. Ăна хăй килĕшнине, тĕв тунине пурнăçлама ирĕк памалла. Вĕсем ирĕклĕхе шутсăр юратаççĕ. Этемлĕхĕн вăйлă çуррине шанас пулать. Вара вăл та шанĕ. Ырă кăмăллă пулмалла. Ырри хăй патне ырринех туртать. Хĕрарăмăн кирек епле пулсан та йывăр-и, çăмăл-и – эрех ĕçмелле мар. Этемлĕхĕн черчен çуррийĕн тӳпи çапла. Мăшăрăн пĕр тĕллев пулмалла, пĕр чĕлхе тупмалла, пĕр кĕсле каламалла. Маттур çынсене ăмсанмалла мар, «эх манăн та çавăн пек пурăнасчĕ» темелле», – шухăш-кăмăлĕпе паллаштарать кил хуçи хĕрарăмĕ.

Алевтина Валерьяновна пурнăç философийĕ, хĕрарăм шăпи пирки тепĕр кинемейрен те ытларах пĕлеттĕр. «Эпир ал шăллине ура шăлли тăватпăр. Çĕтĕк кĕпепе урай сĕретпĕр. Ăстан пурнăç малалла кайтăр», – терĕ мана пĕрре больницăра выртнă чухне тутар хĕрарăмĕ. Ун шухăшĕпе урай çумалли татăка лавккаран ятарласа туянмалла», – вăртăнлăха уçать Алевтина Валерьяновна.

Анчах Фоминсен пурнăçĕнче палан çырли пек йӳçенкĕ туйăм парнелекенни те пур. Ялти хăш-пĕр çын ăмсанать, кĕвĕçет вĕсене. Кӳршĕре çăхав çыракан та пур. «Эсир ачăрсене укçашăн илнĕ», – тесе куçранах калать хăшĕ-пĕри. «Интернетра ачана опекăна илекенсем пирки суя информаци чылай сараççĕ. Пире патшалăх укçа нумай парать, сĕтел-пукан парнелет имĕш... Тата ытти те... Халăх вара ĕненет. Пĕр кинеми нумаях пулмасть: «Эсĕ ялта чи пуянни халĕ!» – терĕ. «Çапла, манăн ача нумай», – хуравларăм хайхи нимĕн чухламасăр. «Çук-ха, эп ун пирки мар. Эсĕ 24 пин тенкĕ илетĕн ачусемшĕн», – кăмăлсăрланчĕ хайхи. Ăстан шухăшласа кăларнă», – пăшăрханăвне пытармарĕ амăшĕ.

Кĕвĕçӳ, ăмсану, курайманлăх... Паллах, çапса хуçаймĕç вĕсем Фоминсене. Апла пулин те чĕрере ырă мар йĕр хăварĕç. Ырăрах, ырăрах пуласчĕ те пĕрпĕринпе...

■ **Роза ВЛАСОВА.**
Вăрнар районĕ.
Автор сăн ӳкерчĕкĕ

• *Алевтина Фомина.*